особи, які займають особливо відповідальне становище, є обов'язковим та важливим аспектом у становленні України як демократичної та правової держави.

Ключові слова: склад злочину, об'єкт злочину, спеціальний суб'єкт злочину, органи державної влади, кримінальна відповідальність службових осіб, особливо відповідальне становище.

Резюме

Кабаев В.М. Особенности объективных признаков преступлений, совершенных должностными лицами, которые занимают особо ответственное положение.

В статье осуществлен анализ особенностей объективных признаков преступлений, которые совершают должностные лица, которые занимают особо ответственное положение. Установлено, что правильная квалификация уголовных преступлений, которые совершают должностные лица, занимающие особо ответственное положение, является обязательным и важным аспектом в становлении Украины как демократического и правового государства.

Ключевые слова: состав преступления, объект преступления, специальный субъект преступления, органы государственной власти, уголовная ответственность должностных лиц, особо ответственное положение.

Summary

Vitalii Kabaiev. Features of objective signs of crimes committed by officials who hold a particularly responsible position.

The article analyzes the features of the objective features of crimes committed by officials who occupy a particularly responsible position. It has been established that the correct qualification of criminal offenses committed by officials who hold a particularly responsible position is a mandatory and important aspect in the formation of Ukraine as a democratic and legal state. Therefore, determining the characteristics of the objective features of these crimes, in the end, comes down to determining the characteristics of the object and the objective side of each of these crimes. Thus, the objects of crimes under Part 4 of Article 368 and Part 4 of Article 369 of the Criminal Code of Ukraine are closely intertwined, because they are all united by a single generic object – social relations arising in the field of official activity and professional activities related to the provision of public services. In these corpus delicti, the direct object can be considered the actual social relations that arise when an official who holds a particularly responsible position commits or does not commit a certain action using the power or official position granted to him. The third corpus delicti committed by an official who holds a particularly responsible position is provided for in Part 3 of Article 382 of the Criminal Code of Ukraine. The generic object of this crime is public relations in the field of justice, and direct – public relations arising from the need for mandatory execution of sentences, decisions, rulings, court decisions that have entered into force, an official who holds a particularly responsible position. It is also possible to divide into two groups the objective side of crimes committed by officials who hold a particularly responsible position. The first group consists of the objective aspects of crimes committed by officials who hold a particularly responsible position in the field of official activities and professional activities related to the provision of public services – these are all acts related to the acceptance of an offer, promise or receipt illicit gain, as well as illicit enrichment. The second group consists of alternative acts provided for in Article 382 of the Criminal Code of Ukraine, provided that they are committed by officials who hold a particularly responsible position.

Key words: corpus delicti, object of crime, special subject of crime, public authorities, criminal liability of officials, especially responsible position.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.80

УДК 343.97, 343.61

Б.М. МИРКО

Богдан Миколайович Мирко, аспірант Київського університету права НАН України*

ORCID: 0000-0003-4933-0513

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

Постановка проблеми. Провокація підкупу – один із злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Суспільна небезпека цього злочину полягає у тому, що він входить до структури найрозповсюдженіших корупційних правопорушень, які впливають на розвиток суспільства в цілому, гальмуючи ефективні механізми подолання кризи та створення непохитної позиції нетерпимості до корупції серед громадян. Одним із найважливіших завдань, що допоможе вирішити проблему широкого розповсюдження корупції у суспільстві, є визначення детермінаційного комплексу цих злочинів. Вплив на детермінанти, тобто на причини та умови вчинення провокації підкупу, дасть змогу знизити негативні наслідки як цих злочинів, так і корупції як такої взагалі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стосовно детермінації злочинності варто сказати, що цьому питанню присвячували увагу майже усі науковці-кримінологи, досліджуючи злочинність взагалі чи якийсь її певний вид. Однак їхні дослідження, як правило, спиралися на ґрунтовні праці таких відомих вчених, як Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова та ін. Саме ці автори стояли біля витоків вітчизняного вчення про детермінацію злочинів, створювали перші класифікації детермінант та розширювали уявлення про систему причин та умов вчинення злочинів. Нап-

приклад, Н.Ф. Кузнєцова у монографії «Проблеми кримінологической детерминации»¹, дотримуючись докладної класифікації детермінант злочинів, вважає, що поділяти причини та умови злочинності слід за такими критеріями: за механізмом дії (характером детермінації), за рівнем функціонування, змістом, природою, сутністю та іншими ознаками. За механізмом дії Н.Ф. Кузнєцова поділяє негативні соціальні явища та процеси, які детермінують злочинність, на дві категорії – причини й умови. За рівнем ієрархії (субординації) функціонування криміногенні детермінанти вчена класифікує на причини й умови злочинності (інколи їх називають «загальні причини»), умови та причини груп злочинів, причини й умови окремих конкретних злочинів, які виявляються за кожним фактом вчинення злочину. Н.Ф. Кузнєцова за змістом поділяє криміногенні детермінанти на соціально-психологічні, соціально-економічні, організаційно-управлінські та ін.

У сучасній вітчизняній кримінологічній літературі теоретичні проблеми детермінації злочинності стали предметом дослідження на рівні монографій і докторських дисертацій у працях А.М. Бойка² та С.І. Нежурбіди³. Так, С.І. Нежурбіда у своїй роботі систематизував доктринальні погляди на причини злочинів античних філософів, представників науково-філософських течій різних періодів, надав характеристику феноменології як вчення про причинність злочинності та охарактеризував еволюцію теорій причин злочинності, а також з використанням методологічних основ теорії злочинної установки запропонував її інструментарій для розкриття механізму спричинення шкоди охоронюваним суспільним цінностям.

Формулювання мети статті. З огляду на викладене метою цієї статті є визначення детермінаційного комплексу такого корупційного правопорушення, як провокація підкупу на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Витоки теорії детермінації злочинності варто шукати у філософському вченні про детермінізм, тобто про універсальний діалектичний взаємозв'язок і взаємозумовленість предметів і явищ природи та суспільства, що утворюють цілісність оточуючого світу, забезпечують його зміни та розвиток. Зважаючи на те, що оточуюча дійсність надзвичайно різноманітна, кожен предмет чи явище має багато властивостей, які вони розкривають через зв'язок і взаємодію з іншими предметами та явищами. Саме такі взаємозв'язки і взаємодії характеризуються численною мережею відносин між предметами, явищами матеріального і духовного (або ідеального) світу, що відображаються свідомістю людей, перетворюються на внутрішню логіку мислення і втілюються у цілеспрямованій діяльності. При взаємодії вказаних об'єктів відбувається обмін матерією, енергією та інформацією, що у кінцевому підсумку призводить до появи нових та зміни існуючих явищ природи і суспільства. Похідним поняттям від детермінізму є саме детермінація, що розуміється як підпорядкований об'єктивним законам природи і суспільного розвитку складний процес породження, зумовлення, взаємних трансформацій і динамічних змін явищ, процесів, подій та станів оточуючої дійсності. У процесі детермінації відбувається безперервне відтворення й оновлення різних форм життя, типів відносин, класів явищ і процесів. Як зазначає Б.М. Головкін, кримінологічна детермінація є різновидом соціальної детермінації. Вона пояснює закономірний розвиток і взаємозв'язок суспільного буття із суспільною свідомістю через відносини між людьми, різні види діяльності, у тому числі злочинної⁴. Крім того, згідно з його поглядом, головну роль у спричиненні злочинної поведінки відіграють криміногенні деформації суспільної свідомості у виді антисуспільних поглядів, звичаїв, традицій, установок, що за певних умов та обставин закономірно призводять до вчинення злочинів⁵.

Кримінологічна детермінація часто розуміється як прояв трьох основних видів зв'язку: причинного, зумовленого та функціонального. Причинний (з позиції лінгвістики, більш правильно, причиновий, але наразі майже усі доктринальні джерела містять саме таку назву) зв'язок є зв'язком генетичним, і причина сама по собі вже породжує наслідок. Умова – це явище, яке формує причину чи створює можливість її дії, і цей зв'язок з наслідком є зумовленим. Функціональний зв'язок явищ полягає в тому, що зміна в одному ряді явищ спричиняє зміни в іншому ряді явищ. Традиційно основними видами детермінант злочинності виділяються причини та умови. Розглядаючи основні причини та умови злочинності, слід мати на увазі, що вони пов'язані з багатьма соціальними явищами і процесами. Якщо неможливо визначити, який саме зв'язок існує між якимось явищем та злочинністю, найчастіше використовують категорію «криміногенні фактори». Криміногенні фактори – це родові поняття, яке включає в себе всі види криміногенної детермінації⁶.

Варто зазначити, що у структурі причинного комплексу загальної злочинності саме як соціально-правового явища можна диференціювати фактори злочинності залежно від сфери їх походження та функціонування. Саме такий розподіл детермінант злочинності дасть змогу виокремити ті їх групи, що найбільш істотно впливають на певну групу злочинності, у нашому випадку – на провокацію підкупу. Однак слід мати на увазі те, що у кримінології класифікація факторів злочинності наразі все ще зберігає проблемний та дискусійний характер. Так, наприклад, О.М. Бандурка і Л.М. Давиденко у своїй роботі⁷ розподіляють усі причини та умови злочинності на такі групи факторів:

- фактори економічного характеру;
- фактори соціального характеру;
- фактори соціально-культурного характеру;
- фактори соціально-демографічного характеру;
- фактори соціального контролю над протиправною поведінкою населення.

Проаналізуємо, які саме фактори провокації підкупу мають місце в умовах сьогодення. Серед економічних детермінант варто виділити занепад економіки, а також розгортання економічної кризи. Варто зазначити, що за роки незалежності України в усіх галузях народного господарства спостерігався спад виробництва, також скорочувалися обсяги продукції, не оновлювалися основні фонди. Усе це відбувалося за умови того, що велика кількість підприємств потребували кредитів, позик, державних дотацій тощо. Тому їх керівництво повинно було шукати допомоги у міністерствах та відомствах задля отримання підтримки. У такому випадку виникає ситуація, що провокує вчинення корупційного кримінального правопорушення – провокації підку-

пу, адже чим більше звертань за допомогою до керівництва державної влади, тим більше ймовірність вчинення корупційних діянь, у тому числі – провокації підкупу. За цих обставин простежується певна закономірність: чим гірше працює народне господарство, чим гірші економічні показники, тим більш поширеною, усеосяжною стає корупція, охоплюючи все нові й нові сфери суспільства.

Варто додати, що дослідники економічної злочинності звертають увагу на те, що причинами й умовами цих злочинів виступають досить численні та різноманітні за своїм характером фактори. Так, наприклад, О.Г. Кальман, І.О. Христич та Ю.Г. Бойко на основі вивчення практики боротьби з економічною злочинністю на території Харківської області в 1992–1997 рр. дійшли висновку, що цей вид злочинності в Україні спричинено розбалансованістю економіки, спадом виробництва, інфляцією, різким зростанням соціально-економічної диференціації населення. Однак не всі дослідники причин злочинності у сфері господарської діяльності надають перевагу при детермінації економічної злочинності економічним факторам⁸. Звичайно, не можна прирівнювати економічну та корупційну злочинність. Але такі кримінальні правопорушення, як провокація підкупу, поза сумнівом, детермінуються тінізацією економіки та усіма наслідками цього процесу. Крім того, наявність таких процесів свідчить про скорочення бюджету державних виплат, що також негативно впливатиме на ситуацію із корупційною злочинністю, зокрема з провокацією підкупу.

Провокація підкупу, як власне і корупція, трапляється в будь-якій політичній та економічній системах та є складовою частиною механізму використання суспільства бюрократичними структурами. В умовах функціонування демократичних або авторитарних механізмів забезпечення нормальної життєдіяльності соціуму корупція виступає другорядним явищем, яке істотно не впливає на загальнодержавну ситуацію або стає більш-менш контрольованою. Проте за певних умов корупція може перетворюватися на структурно-творчий елемент політичного та громадського життя суспільства. Це можливо тоді, коли серед широких верств населення переважає нестримне користолюбство. Боротьбу з корупцією декларують держави практично всіх типів. Більше того, усі держави змушені тією чи іншою мірою боротися з нею. Така боротьба може полягати у створенні системи надійних правових та інституціональних гарантій суспільного і політичного контролю за діяльністю державних органів, різного роду організацій та окремих службових осіб, або ж може зводитися лише до вимушених заходів владних структур, спрямованих на відновлення елементарного порядку в суспільстві, перерозподіл сфер впливу між різними кланами панівної олігархії та формуваннями мафіозного типу тощо. Безпосереднім суб'єктом корупції як особливого роду суспільних відносин може виступати державний чиновник будь-якого рангу, політик чи функціонер громадської або інших організацій. Особами, які отримують вигоду від його дій, можуть бути: індивіди, вітчизняні чи зарубіжні фірми, політичні та громадські організації, спецслужби іноземних держав тощо.

Психологічні аспекти провокації підкупу можуть мати такі форми (види): зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень та інші службові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб; розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням службового становища; незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг; одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів; нерухомості або іншого майна з використанням пільг чи переваг, не передбачених законодавством, або на які особа не має права: хабарництво; здійснення безпосередньо та через посередників або підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи службових повноважень, а також пов'язаних із ними можливостей: сприяння з використанням службового становища фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької та іншої діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг; неправомірне втручання з використанням службового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень чи домагання прийняття неправомірного рішення; використання інформації, одержаної під час виконання службових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, необґрунтована відмова в наданні відповідної інформації чи несвоєчасне її надання, або надання недостовірної чи неповної службової інформації: надання необґрунтованих переваг фізичним або юридичним особам шляхом підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи управлінських рішень; протекція із корисливих або інших особистих інтересів у призначенні на посаду особи, яка за діловими і професійними якостями не має переваг перед іншими кандидатами⁹. Тобто провокація підкупу завжди має особливий підтекст – це є так звана «ймовірна вигода» певної службової особи при вчиненні цього злочину.

Крім того, говорячи про причини провокації підкупу, варто також сказати про причини корупції. Вона завжди створює серйозні проблеми для розвитку будь-якої держави світу. Корупція руйнує інститути влади і заважає ефективному управлінню державою, оскільки порушує узаконені процедури. Корупція на виборах і в законодавчих органах знижує відповідальність посадових осіб, корупція судової влади і правоохоронних органів скасовує принцип верховенства закону тощо. Проте найсуттєвіших збитків корупція завдає економіці країни. Посадові особи, приховуючи свої ділові відносини, можуть завищувати технічну складність проєктів у суспільній сфері, що в подальшому призводить до перекручування справжньої картини інвестиційної діяльності. Корупція також погіршує ситуацію в галузі дотримання будівельних, екологічних та інших норм, знижує якість послуг, наданих державними органами, посилює бюджетний тиск на уряд. Ці перекручування сповільнюють економічне зростання держави¹⁰.

Ми вважаємо, що однією з найголовніших детермінант виникнення корупційних практик є деформація ціннісної складової свідомості людини. Так, відповідно до позиції О.Р. Ратінова, внутрішнім механізмом управління соціальної поведінки особи слугує її ціннісно-нормативна система, яка формується внаслідок інтеріоризації існуючих цінностей. Достатньо тривала практика соціальної поведінки з опорою на сприйняті цінності призводить до стереотипізації поведінки, яка лежить в основі механізму «правової інтуїції». Це, як

правило, звільняє особистість від необхідності постійного раціонального обґрунтування своїх дій у типових ситуаціях соціальної взаємодії. І лише в умовах конфлікту цінностей боротьба мотивів перетворюється на процес розумового аналізу й оцінки всіх «за» і «проти» кожного можливого варіанта поведінки, в результаті чого особа приймає рішення на користь одного з них¹¹.

Також на сьогодні надзвичайно важливими виступають політичні умови вчинення провокації підкупу. Це можуть бути:

- військовий конфлікт на території нашої країни є однією з найважливіших політичних умов цих злочинів. Звичайно, суспільство не може бути готовим до такої ситуації. І якщо раніше громадяни звикли отримувати усі державні послуги вчасно та без затримок, в умовах озброєного протистояння державним органам необхідно було скоротити перелік цих послуг та обмежити деякі умови їх надання. Це стало умовою вчинення аналізованого кримінального правопорушення – одразу виникли так звані «помічники» громадян, які за певну винагороду могли «обійти» ці обмеження;

- політична нестабільність державної влади, що проявляється у постійній зміні вектору розвитку суспільства та може формувати почуття невпевненості у середовищі чиновників та бізнесу. Ця умова також досить розповсюджена у сучасності та призводить до вчинення провокації підкупу;

- низький рівень політичної культури суспільства, що знаходить свій прояв, зокрема, в процесі виборів, коли відбувається купівля голосів виборців або використовується популізм як засіб досягнення політичної мети. Взагалі рівень політичної культури населення впливає не тільки на вчинення корупційних злочинів, і провокації підкупу, зокрема. Цей чинник впливає на громадянську свідомість як таку, як філософську категорію. Політична культура як сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей та зразків поведінки певних верств населення впливає на вчинення усіх видів злочинів, і провокація підкупу не є виключенням;

- неспроможність громадянського суспільства здійснювати постійний контроль за діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування та посадових осіб.

Висновки. Поширеність провокації підкупу у повсякденному житті та її пристосованість до життєдіяльності населення, особливо в деяких сферах суспільного життя, стає в деяких випадках для людини нормою. Зміна видів та форм корупційних діянь інтегрується з урахуванням впливу задіяних наявних антикорупційних заходів, спрямованих на протидію цим явищам та їх обмеження. Отже, можна виділити такі групи безпосередніх причин та умов вчинення пропозиції підкупу:

- політико-правові (а саме: замкнутість системи управління, повільний розвиток цієї системи, відсутність системи моральних якостей, поверховість при проведенні антикорупційної політики);

- економіко-правові (тобто, несприятливий режим діяльності підприємств; відсутність прозорості економічних процесів тощо);

- юридично-правові (як приклад, це відсутність цілісної системи антикорупційних засобів, невизначеність відповідальності за корупційні діяння взагалі, формальний характер чинної системи декларування доходів державних службовців);

- організаційно-управлінські (це може бути відсутність чіткої регламентації діяльності посадових осіб, а також поширеність у кадровій політиці випадків заміщення посад через знайомих осіб);

- соціально-психологічні (насамперед це нерозвиненість громадянської свідомості, корислива спрямованість державних службовців, професійна та моральна деформація частини керівників, що виявляється у поблажливому ставленні до корупції).

¹ Кузнецова Н.Ф. Проблемы криминологической детерминации: монография / под ред. В.Н. Кудрявцева. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 208 с.

² Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 380 с.

³ Нежурбіда С. Етіологія злочину : Теорії, аналіз, результат: монографія. Чернівці : Друк Арт, 2013. 432 с.

⁴ Головкін Б.М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. *Форум права*. 2014. № 1. С. 106–111.

⁵ Головкін Б.М. Причинність у системі детермінації злочинності. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1 (5). С. 1–8.

⁶ Пивоваров В.В. Детермінаційні комплекси корпоративної злочинності. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 20. С. 105–114.

⁷ Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие: монография Харьков: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.

⁸ Шакун В.І. Влада і злочинність Київ: Пам'ять століть, 1997. 226 с.

⁹ Акімов О.О. Психологічні аспекти прояву корупції в державному управлінні. URL: <http://academy.gov.ua/ej>

¹⁰ Мірошник Ю.П. Корупція в Україні: погляд із-за кордону. *Південноукр. правн. часоп.* 2007. № 1. С. 12–15.

¹¹ Ратинов А.Р. Структура правосознания и некоторые методы его исследования. *Методология и методы социальной психологии* / под ред. Е.В. Шороховой. Москва: Наука, 1981. С. 201–214.

Резюме

Мирко Б.М. Сучасні детермінанти провокації підкупу.

У статті здійснено дослідження детермінаційного комплексу такого корупційного правопорушення, як провокація підкупу на сучасному етапі. Виділено групи безпосередніх причин та умов вчинення пропозиції підкупу: політико-правові; економіко-правові; юридично-правові; організаційно-управлінські; соціально-психологічні. Проаналізовано класифікації детермінант злочинів, що поділяють на причини та умови злочинності за такими критеріями: за механізмом дії (характером детермінації), за рівнем функціонування, змістом, природою, сутністю та іншими ознаками. Встановлено, що однією з найголовніших детермінант виникнення корупційних практик є деформація ціннісної складової свідомості людини.

Ключові слова: детермінанти, причини та умови злочинності, корупційне правопорушення, провокація підкупу, економічна злочинність, службова особа, службова діяльність, соціальна свідомість.

Резюме

Мирко Б.М. Современные детерминанты провокации подкупа.

В статье проведено исследование детерминационного комплекса такого коррупционного правонарушения, как провокация подкупа на современном этапе. Выделены группы непосредственных причин и условий совершения предложения подкупа: политико-правовые; экономико-правовые; юридически-правовые; организационно-управленческие; социально-психологические. Проанализированы классификации детерминант преступлений, которые разделяют на причины и условия преступности согласно таким критериям: по механизму действия (характеру детерминации), по уровню функционирования, содержанию, природе, сущности и другим признакам. Установлено, что одной из главных детерминант возникновения коррупционных практик является деформация ценностной составляющей сознания человека.

Ключевые слова: детерминанты, причины и условия преступности, коррупционное правонарушение, провокация подкупа, экономическая преступность, должностное лицо, служебная деятельность, социальное сознание.

Summary

Bohdan Myrko. Modern determinants of bribery provocation.

The article examines the deterministic complex of such a corruption offense as provocation of bribery at the present stage. There are groups of direct reasons and conditions for making a bribe offer: political and legal; economic and legal; legal; organizational and managerial; socio-psychological. The classifications of determinants of crimes are divided, which are divided into causes and conditions of crime according to the following criteria: mechanism of action (nature of determination), level of functioning, content, nature, essence and other features. It is established that one of the most important determinants of the emergence of corrupt practices is the deformation of the value component of human consciousness. It is determined that the prevalence of bribery provocation in everyday life and its adaptation to the life of the population, especially in some spheres of public life, becomes the norm for some people. Changing the types and forms of corruption is integrated taking into account the impact of existing anti-corruption measures aimed at counteracting these phenomena and limiting them. It is proved that the public danger of this crime is that it is one of the most common corruption offenses that affect the development of society as a whole, inhibiting effective mechanisms to overcome the crisis and create a steadfast position of intolerance to corruption among citizens. One of the most important tasks that will solve the problem of widespread corruption in society is to determine the deterministic complex of these crimes. Influence on determinants, on the reasons and conditions of provocation of bribery, will allow to reduce negative consequences both of these crimes, and corruption as such in general.

Key words: determinants, causes and conditions of crime, corruption offense, provocation of bribery, economic crime, official, official activity, social consciousness.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.81

УДК 343.6

А.В. РАДЗИВІЛЛ

Алла Володимирівна Радзівілл, здобувач Київського університету права НАН України, помічник судді Верховного Суду*

ORCID: 0000-0002-4185-1843

ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ ТА РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ, В ЯКИХ КОНСТАТОВАНІ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

Постановка проблеми. Заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання є абсолютною як у рамках договорів, так і звичаєвого міжнародного права. Вона входить в категорію норм *jus cogens*, які діють у будь-який час, будь то мирний час або ситуація озброєного конфлікту, що робить цей принцип таким, що не допускає відступів навіть у період надзвичайного стану. Такий загальноправовий характер є особливо важливим для тих держав, які в силу різних причин, наприклад, збереження смертної кари, не ратифікували Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1996 р.¹ або Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання², оскільки він накладає і на них міжнародний зобов'язання в цьому відношенні.

Держави несуть як позитивні, так і негативні правові зобов'язання у зв'язку з цим: позитивні зобов'язання полягають в тому, щоб докласти усіх розумних зусиль (наприклад, за допомогою законодавчих, судових і адміністративних заходів, а також навчання) для недопущення катувань з боку державних службовців і в деяких випадках також і з боку недержавних, а також для ефективного розслідування будь-яких заяв про застосування тортур і жорстокого поводження; а негативні зобов'язання держав полягають в тому, щоб самим утримуватися від дій, які можуть порушувати заборону катувань, тортур і жорстокого поводжен-

© А.В. Радзівілл, 2020

* *Alla Radzivil, Postgraduate student of Kyiv University of Law of the NAS of Ukraine*